

GENDER TENGLIGI

Aytboyev Quvanshbek Bisenboy o'g'li

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti agrobiznes va raqamli iqtisodiyat fakulteti yurisprudensiya ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi.

Safarov Azizbek Kamol og'li

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti agrobiznes va raqamli iqtisodiyat fakulteti yurisprudensiya ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi.

Egamberganov Jaloliddin Uktambay o'g'li

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti agrobiznes va raqamli iqtisodiyat fakulteti yurisprudensiya ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi.

***Annatatsiya: erkaklar va ayollar o'rtasidagi tenglik** — bu oilada va jamiyatda erkaklar va ayollar o'rtasida teng huquqlarga erishishni nazarda tutadigan tushuncha va boshqa qonuniy munosabatlar. Ba'zi tadqiqotchilarning fikriga ko'ra ^[1], gender tengligi — bu patriarxal tizimdan keyingi ijtimoiy-jinsiy munosabatlarning keyingi bosqichi^[2]. Gender tengligi tamoyili insonning shaxs sifatida paydo bo'lishiga to'sqinlik qiladigan barcha ijtimoiy to'siqlarni o'rganish va yo'q qilish, shuningdek, hayotning barcha sohalarida erkaklar va ayollar shaxsiyatini anglash uchun teng ijtimoiy imkoniyatlarni yaratishdan iborat.*

***Kalit so'zlar:** gender tengligi, erkaklar va ayollar o'rtasidagi tenglik, jamiyat, fikrlashlar, motivlarini o'rganish.*

Ushbu kontsepsiyani tanqid qiluvchilar asosiy postulatlarini keltirib, tenglik tushunchasi *hamma uchun teng imkoniyatlar berishdir*, deb ta'kidlaydilar. Gender tengligi kontsepsiyasini tanqid qiluvchilar buni deyarli imkonsiz deb bilishadi, chunki „erkak va ayol bir-biridan farq qiladi va nafaqat fiziologik, balki ruhiy jihatdan ham“ ^[7] va shuning uchun „tenglik“ haqida gap borganda „hech qanday savol bo'lishi mumkin emas“, chunki jamiyat erkaklarni

ayollar sevadigan ishlariga majbur qilsa (do‘konlarga borish, kiyim-kechak sotib olish, yuzlarini kosmetika bilan bezash, bolalarga g‘amxo‘rlik qilish, uyni shinam qilish) ular baxtli bo‘lolmaydi. Ayol, o‘z navbatida, jamiyat uni faqat erkaklar ishini bajarishga majbur qilsa: baxtli bo‘lmaydi: o‘tin kesish, mashinalarni ta‘mirlash, buldozer haydash". Biroq, gender tengligi nazariyasining tarafdorlari, bu fikr ko‘p avlodlar davomida patriarxal ta‘lim va insonlarning ilmga qarshi nazariyalar, stereotiplar va jamoatchilik fikrlarini idrok etishiga katta ta‘sirga ega deb ta‘kidlaydilar. Ba‘zi sotsiologlarning fikriga ko‘ra zamonaviy jamiyatda psixika, xulq-atvor motivlari va fikrlash uslubi jinsga bog‘liq degan fikr hukmronlik qilmoqda.

Tenglik tushunchasini tanqid qiluvchilar, umuman tushunchaning mohiyatini tan olsalar-da, unga yana bir ta‘rif berishadi: Gender tengligi — bu ayolning ayol sifatida, erkak esa erkak sifatida rivojlanish imkoniyatidir^[8].

O‘zbekiston gender tengligi ko‘rsatkichi ro‘yxatida 2019-yildan boshlab qatnashishni boshladi. 2019-yil holati bo‘yicha O‘zbekistonning gender tengligi ko‘rsatkichi ro‘yxatdagi 189 mamlakat ichida 62-o‘rinni egalladi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Aholishunoslik jamg‘armasi (UNFPA) ekspertlarining fikriga ko‘ra, O‘zbekistondagi har 100 000 dan 29 ayol gender tengsizlik tufayli vafot etishi va 15-19 yoshdagi har ming o‘spirin qiz uchun tug‘ish ko‘rsatkichi 23,8 ni tashkil qiladi^[3].

Gender tengligi ko‘rsatkichi ro‘yxati bo‘yicha 62-o‘rinda O‘zbekiston bilan bir qatorda Kosta-Rika va Urugvay ham 0,288 ko‘rsatkichi bilan qayd etilgan. O‘rta Osiyo davlatlari o‘rtasida Qozog‘iston 44-chi, Qirg‘iziston 82-chi, Tojikiston 70-chi o‘rinlarni egallashgan, Turkmanistonda esa bu ro‘yxatda hech qanday ma‘lumot ko‘rsatilmagan^[4].

O‘zbekistonda 2019-yil 2-sentabrda 562-sonli O‘zbekiston Respublikasi „Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida“gi Qonuni qabul qilingan^[5]. O‘zbekistonda Gender tenglik bo‘yicha Komissiya 2019-yildan boshlab ish yuritib keladi. Oliy Majlis Senati Raisi

Tanzila Narbaeva O‘zbekiston Respublikasi Gender tenglikni ta’minlash masalalari bo‘yicha komissiyasining raisi hisoblanadi^[6].

Davlat organlari o‘z vakolatlari doirasida:

xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta’minlash sohasidagi davlat siyosatini amalga oshirish yuzasidan chora-tadbirlar ko‘radi;xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta’minlash sohasidagi davlat dasturlarini, milliy harakatlar rejalarini va strategiyalarni ishlab chiqish hamda amalga oshirishda ishtirok etadi;jins bo‘yicha bevosita va bilvosita kamsitishga olib kelishi mumkin bo‘lgan hollar to‘g‘risidagi statistik ma’lumotlarni va axborotni muntazam ravishda yig‘ishni hamda tahlil qilishni ta’minlaydi;

jismoniy va yuridik shaxslarning xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarning buzilishiga doir murojaatlarini ko‘rib chiqadi hamda ularni tiklash bo‘yicha choralar ko‘radi;xotin-qizlar va erkaklarning tengligini ta’minlash masalalari yuzasidan kadrlarning kasbiy tayyorgarligi tizimini takomillashtirish bo‘yicha tegishli choralar ko‘radi hamda bunga ko‘maklashadi;xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta’minlash masalalari bo‘yicha fuqarolarning madaniyat darajasini va xabardorligini oshirish yuzasidan tegishli choralar ko‘radi hamda bunga ko‘maklashadi;

fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlarini, nodavlat notijorat tashkilotlarini va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlarini xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta’minlash sohasidagi davlat dasturlarini, milliy harakatlar rejalarini va strategiyalarni amalga oshirishga faol jalb qilish maqsadida ular bilan hamkorlikni rivojlantiradi;

xotin-qizlar va erkaklar kasbiy va oilaviy majburiyatlarni birga bajarishi uchun shart-sharoitlar yaratadi, shu jumladan ham onalarga, ham otalarga bola parvarishi uchun ta’til berish orqali shart-sharoitlar yaratadi;gender siyosati amalga oshirilishini ta’minlashga doir vaqtinchalik maxsus choralar ko‘radi va ularni bekor qiladi;mehnat bozorida xotin-qizlar va erkaklarning tengligini ilgari

surish, ishga joylashtirish uchun o'qitish hamda sharoitlar yaratish yuzasidan xususiy sektor bilan hamkorlikni rivojlantiradi.

Davlat organlarida xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlash masalalari bo'yicha vakolatli mansabdor shaxs (bundan buyon matnda vakolatli shaxs deb yuritiladi) belgilanadi. Vakolatli shaxsning majburiyatlarini bajarish davlat organi rahbarining o'rinbosarlaridan biri zimmasiga yuklatiladi. Davlat organlarining rahbarlari xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlash masalalari bo'yicha tadbirkorlik subyektlarining, shuningdek fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlarining, nodavlat notijorat tashkilotlarining va fuqarolik jamiyati boshqa institutlarining vakillari ishtirokida maslahat-kengash organlarini tuzishi mumkin.

Foydalanuvchi adabiyotlar

1. [Gender tenglik bo'yicha butunjahon statistikasi.](#)
2. [↑ Gender tengligi ko'rsatkichi ro'yxati \(PDF\).](#)
3. [↑ https://lex.uz/docs/-4494849](https://lex.uz/docs/-4494849) Xotin-qizlar teng huquq kafolatlari to'g'risidagi O'RQ-562 02.09.2019